

History of Education: Bulgarian Educational Tradition
История на образованието: българска образователна традиция

ЗАБРАВЕНИ БЪЛГАРСКИ УЧИТЕЛИ: СИМЕОН ХРИСТОВ

Б. В. Тошев

Българско дружество за химическо образование и история и философия на химията

Резюме. Тази статия е първата от серия статии, които имат за цел да върнат към обществен живот плеяда български учители със съществен принос в развитието на родното образование. Прахът на времето напълно е заличил спомена за тях. Тук са описани житейският път и учителската дейност на Симеон Христов – прогимназиален учител по география.

Keywords: Bulgarian teachers; Bulgarian education; Simeon Hristov

Увод

На 12 юли 1925 г. в Габрово по случай 50-ата годишнина на Априловската гимназия Борис III, Цар на българите, е произнесъл реч, в която е оценил българското учителство по следния начин (Boris III, 1943 – 1944):

[Б]ългарската нова история ще отреди специална светла страница за нашия учител в миналото. С адмирация и истинска признателност тя ще напомня на грядущите поколения за всички ония скромни, но велики по дух и характер труженици, които преди освобождението и в първите години на нашия свободен живот служеха беззаветно в полето на народното просветно дело – най-благородното и завидно поприще по онова време. Те бяха възвишени родолюбци и учители, фанатизирани жреци, за които училището бе олтар, гдето те свещенодействаха, вдъхновявани от култа към народните идеали и отечествените интереси (с. 115).

Тази оценка не е пресиленa. Българското учителство в миналото, в което са българи с високо академично образование, но и учители със скромно образование, наистина има огромен принос в изграждането на новата българска държава. Това е учителство, осъзнало в пълна степен своята обществена мисия и готово безкористно, упорито и самотвержено да я следва в интерес на младите поколения на България (фиг. 1).

Учителски маршъ.
Муз. { Е. Манолова, Д. Христовъ.

Величествено.

Дисс. 1. Да - лекъ отъ насъ бо - гат-ство, на -
2. Цѣль - та ни е ви - со - ка, о,

Алтъ 1. Да - лекъ отъ насъ бо - гат-ство, на -
2. Цѣль - та ни е ви - со - ка, о,

Тен. 1. Да - лекъ отъ насъ бо - гат-ство, на -
2. Цѣль - та ни е ви - со - ка, о,

Басъ 1. Да - лекъ отъ насъ бо - гат-ство, на -
2. Цѣль - та ни е ви - со - ка, о,

гра-ди и хвал-би, да- лекъ отъ наш-то брат-ство без-
дай-те си рж-ка! в'гжр-ди ни си-ла-бли-ка, на-

гра-ди и хвал-би, да- лекъ отъ наш-то брат-ство без-
дай-те си рж-ка! в'гжр-ди ни си-ла-бли-ка, на-

хвал-би далечъ, да- лекъ
о, дай-те си, в'гжр-ди

Далечъ отъ насъ богатство,
Награди и хваби,
Далечъ отъ нашто братство
Безчестниѣ борби!
За работа сме ждѣми,
О, дайте ни дѣла!
Да прѣснемъ ний сме дѣлѣми
Въковната мѣгла!
Народъ, брате, тѣне
Въ мѣсѣство и мѣрѣ,
А кой ще му помогне
Да види бѣлъ дѣнь пакъ?
Цѣльта ни е висока,
О, дайте си рѣка!
Въ гърди ни сила блика,
Напредъ въ борба света!

Кой е дѣнѣвъ да бѣга
Изъ нашѣ рѣлове:
Насъ цѣль висока, бѣга
На подигъ ни зове!
Напредъ! Напредъ!
Рѣка за рѣка,
Намадъ ни стѣпка, —
Напредъ!
Рамо до рамо,
Силотени зараво, —
Напредъ!
Полъ само знаме
Вси да запѣйме:
Напредъ! Напредъ! Напредъ!

Фигура 1. Учителски марш, текст Христо Максимов (UBT, 1905)

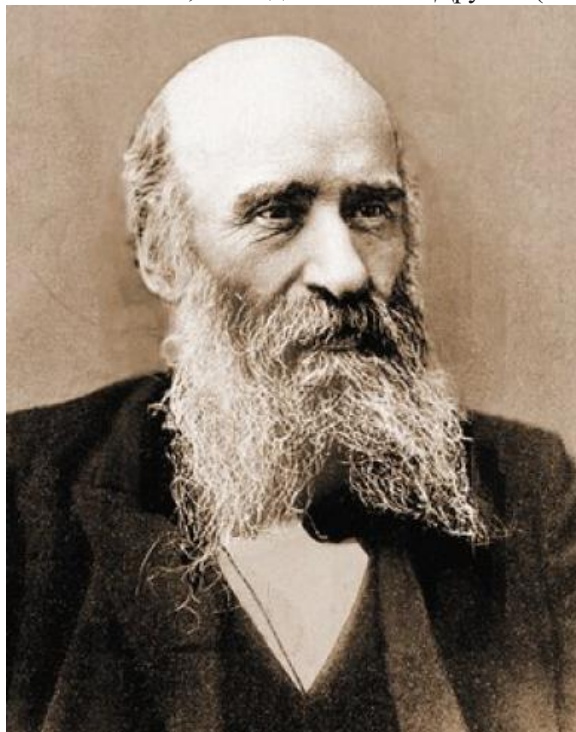
За съжаление, в наши дни споменът за това учителство е напълно избледнял. Учители, известни в миналото, обичани от своите ученици, тачени от обществото, днес не са познати никому. Задачата на настоящата серия от статии е да върне тези достойни българи към нов обществен живот. Първата от тези статии е посветена на Симеон Христов, учител по география, от Пирот.

Белградчишката педагогическа семинария

След Руско-турската освободителна война в България се установява руско окупационно управление, уредено чрез Санстефанския предварителен мирен договор. Българската територия се заема от руски окупационен корпус в състав 6 пехотни и 2 кавалерийски дивизии — 50 000 войници, издръжката на които се поема от българската страна (чл. 8), а България плаща и годишен данък на Русия (Kovachev, 1878). Във времето на окупацията България се управлява от руски императорски комисар — генерал-губернатор княз Александър Дондуков-Корсаков (1820 – 1893). Това двугодишно временно управление трябва

да подготви провеждането на Учредително народно събрание, което да приеме конституция и княз на новата васална на Отоманската империя държава – Княжество България.

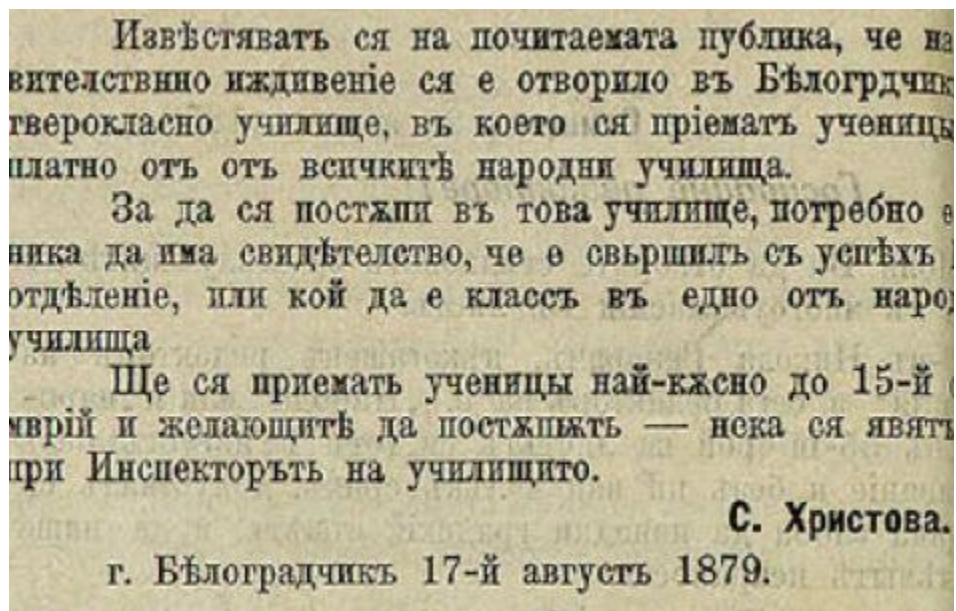
В руското временно управление има Отдел за народно просвещение и духовни дела и той е поверен на професора (1876) от Харков Марин Дринов (1838 – 1906) (фиг. 2) – от 8 май 1878 г. до 5 юли 1879 г. Марин Дринов двукратно е бил председател на Българското книжовно дружество (сега БАН) – първият път в годините 1869 – 1882, наследен от Васил Стоянов (1839 – 1910), и вторият път през годините 1884 – 1894, наследен от Васил Друмев (1840 – 1901).

Фигура 2. Проф. Марин Дринов

Преценявайки ролята на учителите за духовното издигане на българите, Марин Дринов решава да открие три държавни класни педагогически семинарии за подготовка на нови учители. Такива били открити в началото на учебната 1879/1880 г. в градовете Белоградчик, Дупница и Хаджи-Оглу Пазарджик (Добрич). За директор на семинарията в Белоградчик Марин Дринов изпратил човек, когото познавал и комуто имал доверие. Така на 1 юни 1879 г. дирек-

торът на Белоградчишката педагогическа семинария Симеон Христов (1852 – 1910) от Пирот пристигнал в Белоградчик и встъпил в длъжност, а новото училище започнало да събира ученици (фиг. 3).

Фигура 3. Обява за приемане на ученици (в. „Витоша“, 17 август 1879 г.)

Биографични сведения за Симеон Христов

В наши дни не се знае много за живота и делото на Симеон Христов. Най-пълно неговата биография е представена от Brakalov (1931). Статията на Иван Тодоров Бракалов (1859 – 1933) – учител, инспектор, училищен директор, завършил педагогика в Загреб и после следвал в Женевския университет, е озаглавена „Симеон Христов като училищен и обществен деец“ и е публикувана в сп. „Българско училище“ (фиг. 4).

Симеон Христов (фиг. 5) е роден през 1862 г. в гр. Пирот, където е завършил началното и прогимназиалното си образование. През учебната 1871/1872 година той е завършил IV гимназиален клас и е станал учител в родния си град – преподавал е главно математика. Преценявайки, че подготовката му е недостатъчна, Симеон Христов е продължил образованието си в реалното училище в Загреб. Без да приключи учението си там, той заминал за Прага, където имал намерение да следва в Политехниката, но успял да завери само първите два семестъра, защото избухнала Сръбско-турската война и Христов се записал доброволец.

Фигура 4. Списание „Българско училище“, 1931 г.

Фигура 5. Симеон Христов (Brakalov, 1931)

Руско-турската война не донесла свобода за гражданите на Пирот. След руските окупационни сили в града влезнали сръбски войски и българското население било подложено на преследване. Симеон Христов бил интерниран в Трън, след което успял да премине в България. С изпратеното пълномощно

от пиротските граждани той заминал за Сан Стефано, за да представя интересите на поробените българи от Западна България. Тази мисия се оказала неуспешна и Симеон Христов останал на служба при руския комисар в Пловдив.

По време на окупационното руско управление на бъдещото Княжество България Симеон Христов бил учител във Враца и председател на окръжния съд там.

На 1 юни 1879 г. Симеон Христов пристигнал в Белоградчик, за да заеме новата си длъжност – директор на Белоградчишката педагогическа семинария. Това училище просъществувало само една година, защото Второто народно събрание, вече при българското управление, взело решение за закриването му. Същото Народно събрание преобразувало закритото училище в държавно трикласно училище и го преместило в Цариброд, като директор останал Симеон Христов. Симеон Христов останал в Цариброд четири години.

На 1 септември 1884 г. Министерството на народното просвещение е назначило Симеон Христов за директор на държавното трикласно училище в Силистра. Шест години по-късно в Силистра се открива педагогическото училище и Симеон Христов продължава учителството си в него.

Учебната 1890/1891 година Симеон Христов прекарва като директор на държавното трикласно училище в Бургас, а на 1 септември 1891 г. Министерството на народното просвещение го назначава за учител в Софийската девическа гимназия. Повече от едно десетилетие Симеон Христов прекарва в тази гимназия, докато след временно заемане и на други учителски длъжности в София през 1909 г. Министерството на народното просвещение го премества за учител във Втора софийска девическа народна прогимназия, чийто директор той става на следващата година. Въпреки че това училище било клон на Първа софийска девическа гимназия, Симеон Христов приел това преместване като понижение. Заговорили се, че е време той да се пенсионира.

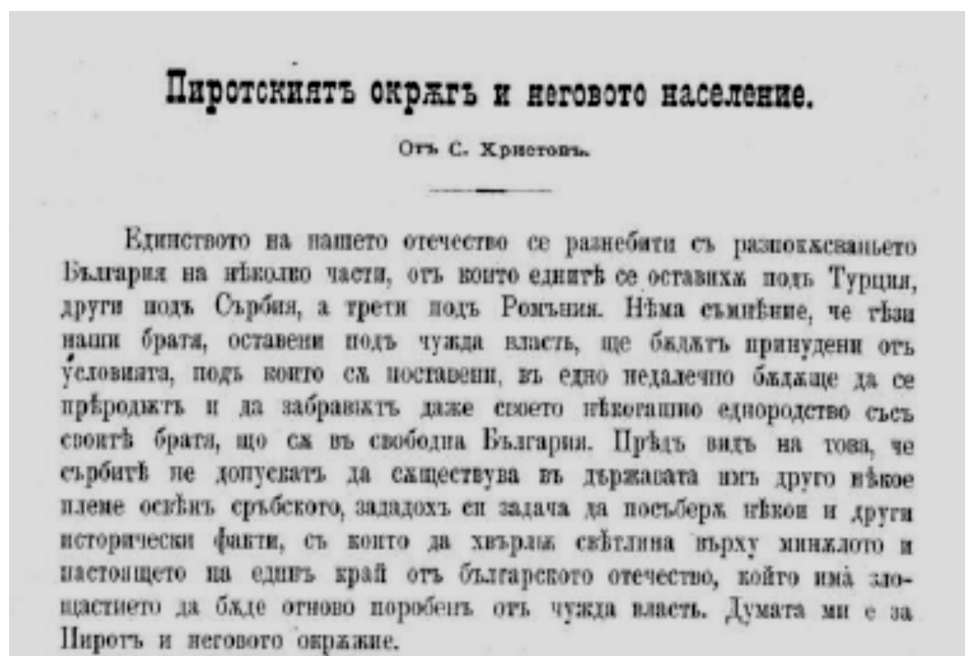
През пролетта на 1910 г., по време на урок по география във II клас, Симеон Христов се почувствал зле и трябвало да прекъсне урока и с голяма мъка се прибрал в дома си. Паднал духом, той заболял тежко и преди края на учебната година починал.

В литературата няма отбелязани пропуски в дейността на Симеон Христов като учител в различни градове на страната. Единствената критична бележка се намира в книга на Пенчо Черковски и се отнася за престоя на Христов в Белоградчик (Cherkovski, 1880). Упрекът е, че Симеон Христов е привлякъл в управлението на пансиона към Белоградчишката педагогическа семинария Никола Живков, което било в ущърб на интересите на учениците. Навярно тази критична бележка няма сериозни основания, защото в тази година трите ключови публични фигури в Белоградчик¹⁾, а именно Пенчо Черковски – белоградчишки окръжен началник, Никола Живков – негов секретар, и Миленко

Попов – председател на Белоградчишкия окръжен съвет, след един обир на изселващи се от града турци са се оказали в състояние на непримирими противоречия, изявились с безброй взаимни нападки.

Научното дело на Симеон Христов

Най-ценния книжовен труд на Симеон Христов е неговата научна студия (фиг. 6) „Пиротският окръг и неговото население“, отпечатана в Сборника за народни умотворения, наука и книжнина“, 1894 г. (Hristov, 1894).

Фигура 6. Научна студия на Симеон Христов

Монографичният труд на Христов върху Пиротския окръг с пълнотата на описанията си и с техния анализ, е с непреходно историческо значение, особено поради обстоятелството, че този балкански географски район от много години вече не е част от България. Тук историята на Пирот е представена във всяко отношение: географско, историческо, статистическо, училища, учители, църква, обреди, обичаи и говор. Например учители в Пирот са били: Кръстю Киров, Коци Рангелов, Петър Писарев (от Пещера), Георги Панов, Никола Петров, Кръстю Бахчеванов, Стефан Иванов (от Стара Загора), Георги Табаков (от Пловдив).

Учебниците на Симеон Христов

По мнението на Brakalov (1931) името на Симеон Христов е най-вече свързано в школната ни книжнина със съставянето и издаването след Освобождението на първите учебници по обща и отечествена география.

Още през 1891 г., подпомогнат от Георги Дерманчев и други учители, Симеон Христов в Пловдив при Христо Г. Данов издава „Отечествена география за употреба в първите класове на народните училища в България“. За нуждите на Силистренското педагогическо училище през 1890 г. той издава „Отечествено земеописание за народните класни училища“. Пак през 1890 г. Симеон Христов съставя и издава „Земеописание за изучаване в класните и държавни училища“ в две части. Първата част на този учебник е за I клас и съдържа: общи познания от математическо, физическо и гражданско земеописание за Азия и Африка с 34 илюстрации и 6 карти. А втората част на книгата е за II клас: описание на Европа, Америка и Австралия с 5 карти.

През 1893 г. Симеон Христов превежда от руски и издава на български „Илюстрирана география“.

В Софийската девическа гимназия Симеон Христов подготвя и издава три учебника. По книгописа на Данов (1892 г.) това са: Кратък учебник по обща география за долните класове на гимназиите и трикласните училища. Част първа: за първи клас на мъжките училища – общи познания по математическа, физическа и политическа география; Кратък учебник по обща география за долните класове на гимназиите и трикласните училища. Част втора: за втори клас на мъжките училища – Африка, Азия, Америка и Европа; Кратък учебник по обща география за долните класове на гимназиите и трикласните училища. Част трета: за трети клас – отечествено земеописание с една контурна карта на Старопланинския полуостров и една статическа таблица на Княжеството (Hristov, 1892).

В методично отношение – подредба и яснота на материала, илюстрации и карти, тези ранни учебници по география правят много добро впечатление. Някои от тези учебници са преиздавани многократно.

Заклучение

В наши дни българското училище изпитва затруднения. Знае се, че отчуждението на учениците от училището, липсата на положителна емоционална нагласа към собственото училище вредят на учебния процес. Причината за тази отчужденост е известна – миграцията на населението от средата на миналия век, довела до възникването на химерните обществени групи, и разпадните процеси в семейството са основните фактори за появата на т.нар. „културна травма“ (Euerman, 2004) у голям брой хора и цели социални групи. Под културна травма се разбира осъзнатата или по-често спонтанната загуба на идентичност с отсъствие на определена поведенческа система от ценности.

Изходът от тази неблагоприятна ситуация, която слага траен отпечатък върху състоянието на цялата българска образователна система и който отпечатък не може да се заличи чрез рутинни или привнесени промени в учебната политика и законодателство, би могло да се търси в лекуването на въпросната културна трамва чрез неформалното запознаване на учениците с историята на тяхното училище, с корените и постиженията на старото българско училище. Чрез такава дейност, за която днешните учители не са готвени, може да се открие „човешкото лице“ на училището, а откриването на любопитни факти от преподаването на различните учебни предмети в миналото, съвместно от ученици, учители и родители може да доведе до повишаване на интереса на учениците към училището и учителската професия (Peteva et al., 2011).

Дано тази статия и последващите след нея насочат вниманието на учителството и обществото в такава посока.

БЕЛЕЖКИ

1. Пенчо Черковски (1847 – 1917) – поборник, участник във Втората българска легия; Миленко Попов – белоградчишки депутат в Учредителното народно събрание в Търново; Никола Живков (1847 – 1901), брат на Георги Живков (1844 – 1899) – двукратно министър на народното просвещение, и на Вела Благоева (1858 – 1921) – съпруга на Димитър Благоев; участник в Сръбско-турската война 1876 г., когато е написал „Шуми Марица“ – с текст на Иван Вазов „Шуми Марица“ е химн на Третото българско царство (1879 – 1946).

ЛИТЕРАТУРА

- Boris III (1943 – 1944). About the high school in Gabrovo. *Prosveta*, 9 (1 – 2), 115 – 116 [Борис III (1943 – 1944). За Габровската гимназия. *Просвета*, 9 (1 – 2), 115 – 116].
- Brakalov, I.T. (1931). Simeon Hristov as a teacher and public figure. *Bulgarian School*, 3, 480 – 484 [Бракалов, И.Т. (1931). Симеон Христов като училищен и обществен деец. *Българско училище*, 3, 480 – 484].
- Cherkovski, P. (1880). *Oproverzhenie na edna kleveta*. Sofia: Cherkovski & Filchev [Черковски, П. (1880). *Опровержение на една клевета*. София: Черковски & Филчев].
- Eyerman, R. (2004). The past in the present: culture and the transmission of memory. *Acta Sociologica*, 47, 159 – 169.
- Hristov, S. (1892). *A manual of general geography for girls' school*. Plovdiv: Hr. G. Danov [Христов, С. (1892). *Кратък учебник по все-*

- обща география: за долните класове на девическите гимназии, част I – III.* Пловдив: Хр. Г. Данов].
- Hristov, S. (1894). The region of Piroto and its population. *Sb NU*, 11, 287 – 325 [Христов, С. (1894). Пиротският окръг и неговото население. *Сборник народни умотворения, наука и книжнина*, 11, 287 – 325].
- Kovachev, Y.S. (1878). *Berlinski dogovor i negovata osnova: sv. Stefanski preliminarren dogovor*. Wien: Author [Ковачев, Я.С. (1879). Берлинският договор и неговата основа: Св. Стефански прелиминарен договор. Виена: издание на автора].
- Peteva, Z., Filipova, V. & Toshev, B.V. (2011). Home, family, school: on the pupils' aloofness from the school. *Chemistry*, 20, 23 – 42.
- UBT [Union of Bulgarian Teachers]. (1905). *Ubielen sbornik na Balgarskia ichiteliski saiuz, 1895 – 1905*. Sofia: UBT [БУС [Български учителски съюз]. (1905). *Юбилеен сборник на Българския учителски съюз 1895 – 1905*. София: Български учителски съюз].

FORGOTTEN BULGARIAN TEACHERS: SIMEON HRISTOV

Abstract. A biographical sketch of Simeon Hristov (1852 – 1910) is presented. The author of the present article advocates for using by pupils and teachers “historical trips” in the past in order to overcome the cultural trauma, which is a feature of the modern education.

✉ **Prof. B.V. Toshev**

University of Sofia
1, James Bourchier Blvd.
1164 Sofia, Bulgaria
E-mail: toshev@chem.uni-sofia.bg